

Trump får våra illusioner att rämna

V arje dag möts vi av upprörda röster som med avsky tar avstånd från den amerikanska presidentens utspel. Vare sig det handlar om handelspolitik, militärallianser eller energipolitik uppfattas Trump, vicepresident Vance och deras ministrar som ett plötsligt och existentiellt omtumlande hot. Vad är det då som hotas?

1. Många ekonomer skulle svara frihandeln. *Som om den världshandel vi sett sedan andra världskriget hade varit en välsignelse för mänskligheten.* I själva verket har den så kallade frihandeln möjliggjort de rikare ländernas exploatering av de fattigare ländernas arbetskraft och naturresurser. Genom att utnyttja de lägre lönerna och den svagare miljölagstiftningen i det globala Syd har företag baserade i Nord kunnat ägna sig åt en massiv nettoimport av nedlagd arbetstid och andra resurser.¹ Men eftersom dessa fysiska resursflöden inte syns för frihandelns förespråkare har de inte heller kunnat förstå varför världen blir alltmer ojämlig och den biologiska mångfalden allt mera utarmad. Ännu mindre har de insett hur de globala handelsrelationerna gör att kränkandet av mänskliga rättigheter i Syd är sammankopplat med den materiella och juridiska trygghet som vi åtnjuter i Nord.²

1 Dorninger, Christian, Alf Hornborg, David J. Abson, Henrik von Wehrden, Anke Schaffartzik, Stefan Giljum, John-Oliver Engler, Robert L. Feller, Klaus Hubacek & Hanspeter Wieland. 2021. Global patterns of ecologically unequal exchange: Implications for sustainability in the 21st century. *Ecological Economics* 179:106824. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106824>

2 Mitchell, Timothy. 2011. *Carbon democracy: Political power in the age of oil*. London: Verso.

2. Många skulle svara demokratin. *Som om parlamentarismen i den så kallade fria världen erbjöd folkmassorna reellt inflytande över samhällsmaskineriet.* Men var det inte just demokratin som fick amerikanska lokalvårdare och lastbilschaufförer att välja en miljardär som sitt språkrör? För ett kvartssekel sedan var det vänstern och miljörörelsen som protesterade mot globaliseringens konsekvenser,³ nu har globaliseringsmotstånd definierats som högerpopulism. Att vilja slå vakt om sina arbeten och löner har blivit liktydigt med bristande solidaritet eller rentav rasism.

Vad är egentligen skillnaden mellan demokrati och populism? Måste inte politiker i alla parlamentariska system försöka motsvara en utbredd opinion? Särskilt framgångsrika blir politiker vars program tilltalar både eliten och massan, som Trumps krigsförklaring mot den statliga byråkratin.⁴ Att en miljardär på nytt fick makten i USA tydliggör vilka intressen som styr landet, nu utan att beslöjas av skönmålningar.

3. Många ser Trump som ett hot mot klimatmedvetenhet och den så kallade gröna omställningen. *Som om de många klimatkonferenserna och Parisavtalet var på väg att ge resultat i form av sänkta koldioxidutsläpp.* Presidentvalet visade att de flesta USA-medborgare prioriterar sin konsumtion och bekvämlighet högre än oron för klimat-

3 Mander, Jerry, och Edward Goldsmith, red. 1996. *The case against the global economy – and for a turn toward the local*. San Francisco: Sierra Club Books.

4 Hochschild, Arlie Russell. 2016. *Strangers in their own land: Anger and mourning on the American right*. New York: The New Press.

förändringar. Att klimatfrågan tonas ned, trots alltmer alarmerande budskap från forskarna, verkar vara ett uttryck för uppgivenhet. Våra symboliska vardagsförsök till klimathänsyn vänder inte utvecklingen. Hur mycket vi än investerar i solpaneler, vindkraftverk och elbilar fortsätter oljekonsumtionen och koldioxidutsläppen att öka. De politiker som skulle föreslå verkliga krafttag mot vår fossilbränsle driven konsumtion lär inte locka många väljare.

4. Många bekymrar sig för Trumps vårdslösa inställning till naturvård. *Som om de rika ländernas naturvård inte innebar att deras miljöbelastning helt enkelt försköts till fattigare länder.* Det som nyligen kallats 'biodiversitetsläckage' (eng. *biodiversity leakage*⁵) är en förutsägbar konsekvens av den ojämna världshandeln. Produktionen av livsmedel, djurfoder, biobränslen och fibrer förskjuts alltmer till känsliga miljöer i det globala Syd, medan Nord kan omvandla allt större markarealer till våtmarker och naturreservat.

DESSA FYRA EXEMPEL pekar i samma riktning. Den officiella bilden av den världsordning som Nord har värnat om sedan andra världskriget har byggt på illusioner om fredlig global utveckling, rättvis handel, miljöhänsyn, demokrati och mänskliga rättigheter. Att vi reagerar med bestörtning på Trumps initiativ tyder på att vi tänker oss att den värld vi nu lever i är moraliskt överlägsen den han vill förvandla den till. Men har vi misstagit oss? Vågar vi i så fall låta den ideologiska slöjan falla? Utvecklingsoptimismen – visionen om ett globalt lyckorike – har förenat allt ifrån socialister till nyliberaler. Det är denna illusion som nu krackelerar. Det Trump ytterst hotar är vår självbild.

Sedan de koloniala imperierna avvecklades har exploateringen – i form av den globaliserade fri-

handeln – tagit sig dolda former. Men hur kommer det sig att vi just nu ser en återuppväckt imperialism? Varför har det ännu en gång blivit tydligt att det är den starkes rätt som gäller? Det var främst två faktorer som fick Putin att invadera Ukraina. Dels hade han redan 2014, vid annekteringen av Krim, fått signaler om att USA och Nato inte skulle hindra honom. Dels hade covid-pandemin 2020 visat att världshandeln gör oss sårbara för störningar. Det stod klart att den globaliserade handeln inte längre gick att lita på när det gäller att erbjuda tillgång till andra länders resurser. Det ojämna handelsutbytet, som hade övertagit kolonialismens funktion efter koloniernas och imperiernas formella avskaffande, kunde uppenbarligen inte garanteras av marknadens mekanismer. Världens maktcentra måste ännu en gång säkra territoriell kontroll över sina periferier. Trumps klumpiga utspel om Grönland, Kanada, Gaza och Panama går därför hand i hand med Putins anspråk på Ukraina. Ännu tydligare blev Trumps motiv när han krävde kontroll över Ukrainas mineraler. När globaliseringens sårbarheter blottades av pandemin väcktes nygamla imperieambitioner.

Det är en historisk ironi att just Europa skulle bli så överraskat av kolonialismens återfödelse. Vi står nu inför uppgiften att skärskåda den världsbild som har präglat vårt tänkande och vår politik sedan andra världskriget. För att travestera George Orwell måste vi nu inse att frihandel är exploatering, demokrati är manipulation, klimathänsyn är symbolpolitik och naturvård är miljöbelastningsförskjutning. I stället för att chockeras över att en tafflig president får oss att se att kejsaren är naken måste vi nu på allvar omvärdera den världsbild som vi har tagit för given.

ALF HORNBORG

En version av texten ingick i *Dagens Nyheter* 23.2.2025.

Alf Hornborgs essä "Globalisering, hållbarhet och identitet" i *Nya Argus* 2–3/2018 kan läsas på nätet: https://nyaargus.fi/2018/2-3/globalisering_hallbarhet_och_identitet.html

5 Balmford, A., Ball, T. S., Balmford, B., Bateman, I. J., Buchanan, G., Cerullo, G., d'Albertas, F., Eyres, A., Filewod, B., Fisher, B., Green, J. M. H., Hemes, K. S., Holland, J., Lam, M. S., Naidoo, R., Pfaff, A., Ricketts, T. H., Sanderson, F., Searchinger, T. D., . . . & Williams, D. R. 2025. Time to fix the biodiversity leak. *Science* 387 (6735): 720–722.
<https://doi.org/10.1126/science.adv8264>